

Redegørelse nr. R 14 (11/5 2012)

Folketinget 2011-12

Skriftlig redegørelse

(Redegørelsen er optrykt i den ordlyd, hvori den er modtaget).

Redegørelse af 11/5 12 om Europarådets virksomhed og Danmarks deltagelse heri.

(Redegørelse nr. R 14).

Udenrigsministeren (Villy Søvndal):

1. RESUMÉ

Arbejdet med *Europarådets reformproces* fortsatte i 2011, hvor reformens anden del blev præsenteret. Den samlede reformpakke indeholder bl.a. forslag til bedre styring af organisationen, koncentration af aktiviteter til kerneområderne, en fortsættelse af domstolsreformen, en gennemgang af Europaråds-konventionerne med henblik på at fastslå konventionernes fortsatte relevans samt overgang til et toårigt budget.

Formandskabet blev varetaget af *Ukraine* fra maj til november 2011. Ukraine prioriterede bl.a. beskyttelse af børns rettigheder og styrkelse og udvikling af lokaldemokrati. I november 2011 overtog *Storbritannien* formandskabet med hovedfokus på den fortsatte reform af Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol samt strømlining af Europarådets aktiviteter vedrørende lokaldemokrati. Albanien overtager formandskabet i maj 2012 og forventes at prioritere interkulturel og religiøs dialog.

Som led i den fortsatte domstolsreform blev der den 18.-20. april 2012 afholdt en konference i Brighton om fremtiden for Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol. Der blev i den forbindelse vedtaget en erklæring – den såkaldte *Brighton-erklæring*, som følger efter erklæringerne fra Interlaken (2010) og Izmir (2011) – der indeholder en række forslag til bl.a. bedre national implementering af Menneskerettighedsdomstolens afgørelser og yderligere effektivisering af klagesagsbehandlingen ved Domstolen. Ministerkomitéen inviteres i erklæringen til i 2015 at vurdere reformprocessens effekt, herunder om der er behov for yderligere tiltag.

Domstolen afsagde i 2011 dom i en enkelt sag mod Danmark (*Osman v. Denmark*), mens Danmark er frifundet i fem andre sager.

Situationen i Rusland, Ungarn, Ukraine og Tyrkiet har jævnlige været på dagsordenen under aktuelle politiske spørgsmål. For *Ruslands* vedkommende drejer det sig om valg og valglovgivning, for *Ungarn* om forfatningsretlige spørgsmål, for *Ukraine* om selektiv retfærdighed og retstilstanden med udgangspunkt i dommen mod og behandlingen af Yulia Tymosjenko og for *Tyrkiet* om arrestationen af journalister.

Omvæltningerne i Nordafrika har i høj grad været på dagsordenen i Ministerkomitéen. Venedig-kommissionen har ydet teknisk og juridisk bistand, mens dialogen med Marok-

ko og Tunesien følges af en begyndende dialog med Jordan og mod øst Kasakhstan.

På møderne i Ministerkomitéen har Georgien fortsat været et fast punkt på dagsordenen. Det må forventes, at konflikten mellem Georgien og Rusland på georgisk anmodning – og med russisk modstand – vil kunne komme på dagsordenen for det årlige ministermøde den 23. maj 2012. Generalsekretærens seneste samlede rapport om konflikten i Georgien udkom den 18. april 2012, og det konkluderes heri, at sikkerhedssituationen er rolig om end usikker, samt at det politiske klima er præget af gensidige beskyldninger. I de besatte områder har flere de facto valg fundet sted, som dog ikke anerkendes af det internationale samfund.

I begyndelsen af 2012 har Generalsekretæren peget på, at der i de kommende år bør fokuseres på frie og retfærdige valg, mediefrihed og et uafhængigt og retfærdigt retsvæsen.

OVERBLIK: Redegørelsen er delt op i fire substantielle afsnit: Europarådet, Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol, Europarådets monitorering samt visse kerne-aktiviteter og horisontale områder.

2. EUROPARÅDET

Europarådet er en paneuropæisk organisation med 47 medlemslande og er et resultat af de europæiske samlingsbestræbelser efter anden verdenskrig. Den 5. maj 1949 underskrev 10 lande – herunder Danmark – den grundlæggende ER-traktat, og året efter blev Den Europæiske Menneskerettighedskonvention (EMRK) vedtaget. Europarådets kerneværdier er: *Menneskerettigheder, demokrati og retsstat*.

Den eneste stat i Europa (udover Pavestaten) som står uden for Europarådet er Hviderusland, der fortsat ikke opfylder kravene til medlemskab og heller ikke ses at arbejde herfor. Europarådets beslutningstagende organ er Ministerkomitéen. Den Parlamentariske Forsamling samt Kongressen af Lokale og Regionale Myndigheder er rådgivende organer. Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol (Domstolen) pådømmer klager anlagt mod medlemslandene for overtrædelse af Menneskerettighedskonventionen.

Der er på nuværende tidspunkt vedtaget over 200 konventioner i Europarådets regi, hvoraf ca. 30-40 regnes for at være de centrale for Europarådets kerneområder.

Det er karakteristisk, at der inden for de konventionsbestemte områder sker overvågning af medlemslandenes overholdelse af påtagne forpligtelser. Overvågningen foretages bl.a. af uafhængige komitéer, der rapporterer til Ministerkomitéen, som derefter vedtager anbefalinger til medlemslandene.

2.1. Europarådsformandskabet

Formandskabet i Europarådet er af et halvt års varighed og går på skift mellem medlemslandene i (engelsk) alfabetisk rækkefølge.

Storbritannien overtog formandskabet fra Ukraine i november 2011. Det ukrainske formandskab havde tilkendegi-

vet følgende prioriteter: Beskyttelse af børns rettigheder, menneskerettigheder og retsstatsprincippet i sammenhæng med demokrati og stabilitet i Europa samt styrkelse og udvikling af lokaldemokrati. Der blev under formandsskabet arbejdet aktivt for at bidrage til at stoppe vold og overgreb på børn og udvikle en europæisk strategi for børns ret til lægehjælp. For så vidt angår lokaldemokrati arbejdede formandsskabet for at styrke lokale og regionale demokratiske processer i Europa gennem udviklingen af samarbejdet mellem civilsamfund og de relevante myndigheder. Dette arbejde blev udmøntet i afholdelsen af en ministerkonference i Kiev den 3.-4. november 2011 og vedtagelsen af Kiev-erklæringen om udviklingen af lokaldemokrati.

Det britiske formandskabs prioriteter er: Reform af Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol¹, fortsat støtte til Generalsekretærens reform af Europarådet, styrkelse af retsstatsprincipper (rule of law), beskyttelse af ytringsfrihed på internettet, bekæmpelse af diskrimination på grund af seksualorientering samt strømlining af Europarådets aktiviteter vedrørende lokaldemokrati. I praksis har det vist sig nødvendigt at prioritere indsatsen om reform af Menneskerettighedsdomstolen og Lokalkongressen². I maj 2012 overtages formandsskabet af Albanien. Ukraine, Storbritannien og Albanien har søgt at koordinere deres formandsskabsprioriteter. De mere specifikke albanske prioriteter foreligger endnu ikke, men vægten vil formentlig blive lagt på interkulturel dialog.

2.2. Generalsekretæren

Siden september 2009 har Generalsekretæren været den tidligere norske statsminister Thorbjørn Jagland, som blev valgt med et absolut flertal i første valgrunde.

Generalsekretæren er ansvarlig over for Ministerkomitéen og er organisationens ansigt udadtil. Han varetager den strategiske gennemførelse af prioriteter og budget, og er organisationens øverste administrative chef.³ Generalsekretæren vælges af Europarådets Parlamentariske Forsamling (PACE) for en femårig periode. I juni 2012 fratræder den nuværende vicegeneralsekretær, der ligesom Generalsekretæren vælges af Forsamlingen. Der er to kandidater til posten: Gabriella Battaini-Dragnoni (ITA), en af generaldirektørerne i Sekretariatet og Gérard Stoudmann (CHE), Generalsekretærens særlige reformrådgiver. Den Parlamentariske Forsamling vælger den nye vicegeneralsekretær i juni 2012 på grundlag af Ministerkomitéens indstilling af kandidater.

2.3. Den fortsatte reform af Europarådet

Generalsekretæren fremlagde i januar 2010 første del af sin reformpakke. Formålet er at skabe en mere fleksibel og fokuseret organisation med øget relevans og synlighed for Europas borgere. Første del af reformpakken indeholdt forslag til bedre styring af organisationen, koncentration af aktiviteter/programmer til kerneområderne (fra 130 i 2010 til 38 i

2011), samt en fortsættelse af domstolsreformen med henblik på at øge Domstolens sagsafvikling.

Budget 2012:

<p>Ordinært budget: 240.016.900 euro Domstolens budget: 67.206.800 euro</p>

Reformens anden del blev præsenteret i februar 2011 og indeholder en gennemgang af konventionerne (bl.a. efter relevanskriterier), overgang til et toårigt budget, samt en oversigt over forslag til prioriteter i den nævnte budgetperiode. Kriterierne for konventionsgennemgangen vil dels være relevans i forhold til kerneværdierne, dels omfanget af tiltrædelse til konventionerne.

Et andet af reformens formål er at få sat en stopper for de senere års stigende personaleomkostninger, hvilket ser ud til at være lykkedes. De senere års budgetsituation (nul-realvækst) er den ramme, som Ministerkomitéen fastlægger for Europarådets virksomhed.

Reformerne er løbende blevet drøftet i Ministerkomitéen og relevante arbejdsgrupper, hvor de nyder bred støtte. En række kerneområder effektiviseres yderligere over den toårige periode, bl.a. ved programsammenlægning. Dette skal foruden at skabe nye synergieffekter give besparelser, som kan overføres til andre prioriterede sektorer. Reformen medfører endvidere en vis, beskeden reduktion i personalet, og endvidere er en reform af pensionssystemet for kommende ansatte under udarbejdelse. Den Parlamentariske Forsamling har foreløbig taget godt imod Generalsekretærens bestræbelser.

2.4. Ministerkomitéen

Ministerkomitéen er Europarådets overordnede besluttende organ. Den består af medlemslandenes udenrigsministre. Til daglig varetages opgaverne i Ministerkomitéen og i de underordnede rapportørgrupper m.v. af udenrigsministrenes stedfortrædere, dvs. af de enkelte medlemslandes faste repræsentanter (ambassadører) og repræsentationerne på stedet, hvorfor Ministerkomitéen i det daglige arbejde bliver benævnt Stedfortræderkomitéen.

2.4.1. Det årlige ministermøde

På det årlige ministermøde behandles større sager, og der træffes formelle beslutninger, forberedt af Stedfortræderkomitéen. Møderne munder ud i et kommuniké, som også indeholder fælles erklæringer i det omfang, der måtte være anledning hertil. Europarådets årlige ministermøde blev i 2011 afholdt den 10.-11. maj i Istanbul, hvor emnerne blandt andet var diversitet (baggrunden var »Living Together«-rapporten) den fortsatte reform af Menneskerettighedsdomstolen og naboskabspolitik i medfør af omvæltninger i Nordafrika. I 2012 afholdes ministermødet den 23. maj i Strasbourg.

2.4.2. Det daglige arbejde i Ministerkomitéen

EU-landenes delegationer ved Europarådet afholder ugentlige koordinationsmøder. Her fastlægges fælles holdninger, hvor muligt og ønskeligt, og eventuelt udarbejdes en erklæring til et givet dagsordenspunkt som andre medlemslande kan vælge at tilslutte sig.

Der bliver som udgangspunkt afholdt et ugentligt møde i Ministerkomitéen. Her bliver politiske spørgsmål drøftet, og der bliver truffet beslutninger vedrørende Europarådets ar-

¹ Se mere om dette i afsnit 3.2.

² Se mere om Lokalkongressen under afsnit 2.6.

³ Jf. Europarådets statut kapitel 6 omhandlende Sekretariatet, særligt artikel 37b, samt kapitel 7 om finansiering.

bejde. Før en beslutning bliver fremlagt for Ministerkomitéen, har et udkast normalt været behandlet i en tematisk arbejdsgruppe (rapportørgrupper), som er nedsat af Ministerkomitéen.

Meget af det substantielle arbejde finder sted i en række styrings- og ekspertkomitéer med deltagelse fra medlemslandenes hovedstæder (fagministerier m.v.). Dette arbejde vil på et givent tidspunkt blive drøftet i Ministerkomitéens rapportørgrupper om demokrati, menneskerettigheder m.v. med henblik på beslutning i Ministerkomitéen. Rapportørgrupperne bistås af Ministerkomitéens sekretariat med planlægning og organisering af møderne og udarbejdelse af mødedokumenter.

Ministerkomitéens beslutninger vedrører konventioner, delaftaler, anbefalinger til medlemslandenes regeringer og besvarelse af anbefalinger fra Den Parlamentariske Forsamling. Ministerkomitéen besvarer endvidere spørgsmål fra individuelle parlamentarikere. Endelig træffer Ministerkomitéen beslutninger vedrørende budget, prioritering, reformer m.v.

Af stor vigtighed er Ministerkomitéens overvågning af medlemslandenes efterlevelse af Europarådets kerneforpligtelser (eksempelvis under rammekonventionen om nationale mindretal, sprogpagten m.v.). Det er endvidere Ministerkomitéens ansvar at overvåge medlemslandenes implementering af Menneskerettighedsdomstolens afgørelser.⁴ Bl.a. de nordiske lande arbejder fortsat på at forbedre og effektivisere arbejdsgangen i Ministerkomitéen.

2.4.3. Udviklingen i 2011 / 2012

Retssagen mod Ukraines tidligere premierminister Yulia Tymosjenko har gennem det seneste år været et tilbagevendende emne på Ministerkomitéens dagsorden.

Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol besluttede i december 2011 at give »priority treatment« til Yulia Tymosjenkos klage, efter Kievs appeldomstol havde afvist hendes anken den 23. december 2011. Den 15. marts 2012 tilkendegav Domstolen i en meddelelse til den ukrainske regering, at regeringen måtte sikre, at Tymosjenko fik den nødvendige lægelige behandling i en passende institution. Ud over det ukrainske retssystems behandling af Tymosjenko er det især hendes fængselsvilkår og helbredstilstand, der har været drøftet i Ministerkomiteen. De ukrainske myndigheder besluttede i februar 2012 at offentliggøre CPT's (European Committee for the Prevention of Torture) rapport om fængslede forhold i Ukraine, men oplysningerne om de konkrete forhold for Tymosjenko er sparsomme.

Europarådets aktivitetsplan for Ukraine er den mest ambitiøse plan Europarådet har vedtaget over for noget medlemsland, og den anses for et pilot-projekt. Aktivitetsplanen indeholder en lang række forskellige aktiviteter, herunder aktiviteter vedrørende uddannelse inden for retsvæsenet. Danmark yder et frivilligt bidrag til finansiering af et lokaldemokratiprogram og overvejer at yde bidrag til et program om uddannelse af anklagemyndigheden. Programmet for 2011 til 2014 beløber sig til 24 mio. euro. Programmet er en fortsættelse af programmet for 2008 til 2011.

Georgien har fortsat været et fast punkt på dagsordenen i Ministerkomitéen. Det må forventes, at konflikten mellem Georgien og Rusland på georgisk anmodning – og med russisk modstand – vil kunne komme på dagsordenen for det årlige ministermøde den 23. maj 2012. Generalsekretærens seneste samlede rapport om konflikten i Georgien udkom den

18. april 2012, og det konkluderes heri, at sikkerhedssituationen er rolig om end usikker, samt at det politiske klima er præget af gensidige beskyldninger. I de besatte områder har flere de facto valg fundet sted, som dog ikke anerkendes af det internationale samfund.

Et andet aktuelt punkt på dagsordenen i Ministerkomitéen er de dele af den nye ungarske forfatning, som falder ind under Europarådets kompetencer, herunder retsvæsnets uafhængighed, religionsfrihed, pressefrihed og valgloven. Venedig-kommissionen⁵ har i 2012 fået forelagt 9 love til vurdering. Som følge af Venedig-kommissionens tidligere rekommandationer har regeringen udarbejdet ændringsforslag til lov om retsvæsenet, som er forelagt det ungarske parlament. Den ungarske forfatningsdomstol annullerede i december 2011 dele af den oprindelige medielov.

I marts 2012 vedtog Ministerkomitéen umiddelbart efter henrettelsen af de anklagede for metrobombningen i Minsk i 2011 en erklæring, hvori komitéen beklagede, at de hviderussiske myndigheder – på trods af gentagne henstillinger fra det internationale samfund – havde valgt at gennemføre henrettelsen, som er en krænkelse af en af Europarådets mest grundlæggende værdier.

Valghandlingerne i Rusland har også været genstand for drøftelse, ligesom Tyrkiets fængsling af journalister dels har givet anledning til drøftelser, dels har givet anledning til at Generalsekretæren sendte en særlig repræsentant til Tyrkiet for at drøfte situationen, herunder Europarådets ekspertise vedrørende beskyttelse af ytringsfrihed.

Ministerkomiteen har, bl.a. på Danmarks foranledning, afholdt to debatter om mediesituationen i Europa. Den første debat drejede sig konkret om mediefrihed, mens den anden debat omhandlede journalisters sikkerhed. Ministerkomiteen vedtog efterfølgende en beslutning, som opsummerede hovedpunkterne.

Efter en længere debat udtrykte Ministerkomitéen den 15. februar 2012 trods russisk modstand støtte til Generalsekretærens udtalelse om forholdene i Syrien. Den 13. april 2012 vedtog Komitéen en erklæring, hvori man fordømte brud på menneskerettighederne i Syrien samt udtrykte støtte til FN's fredplan. Interessen for Syrien skal ses i sammenhæng med Europarådets bestræbelser på at formulere en naboskabspolitik over for omvæltningsslandene i Nordafrika, hvor både Venedig-kommissionen og Den Parlamentariske Forsamling spiller en væsentlig rolle. Hertil kommer, at Syrien grænser op til Europarådsstaten Tyrkiet.

2.5. Den Parlamentariske Forsamling (PACE)

The Parliamentary Assembly of the Council of Europe (PACE) repræsenterer medlemslandenes parlamenter. PACE har 318 medlemmer og 318 suppleanter, heraf 5 danske medlemmer og 5 danske suppleanter, der alle er nationalt udpegede parlamentarikere. PACE mødes til fire årlige sessioner af 5 dages varighed og er organisationens offentlige forum for politiske drøftelser og tilkendegivelser.

PACE drøfter udvalgte problemer og aktuelle spørgsmål. Den vedtager anbefalinger til Ministerkomitéen samt resolutioner, der har karakter af mere generelle holdningstilkendegivelser, til medlemsstaterne. PACE's kompetence er rådgivende. Ministerkomitéen er forpligtet til at tage stilling til anbefalinger og til at besvare skriftlige spørgsmål fra parlamentarikerne. Forsamlingen kan efter et konkret skøn iværksætte overvågning af et medlemslands efterlevelse af de forpligtelser, landet har påtaget sig. Følgende medlemsstater overvå-

⁴ Se mere om denne overvågning i afsnit 3.5.

⁵ Se mere om Venedig-kommissionen under pkt. 5.3.

ges på nuværende tidspunkt af den Parlamentariske Forsamling: Albanien, Armenien, Aserbajdsjan, Bosnien-Hercegovina, Georgien, Moldova, Montenegro, Rusland og Ukraine.

PACE udarbejder en rapport om situationen i Ungarn efter vedtagelsen af den nye forfatning. Rapporten »'Serious setbacks in the field of the Rule of Law and Human Rights in Hungary« forventes fremlagt på sessionen i september 2012, dvs. efter, at Venedig-kommissionen må forventes at have fremsat sine bemærkninger til Ungarns anmodning om at se nærmere på dele af den ungarske lovgivning.

I 2011 har PACE bl.a. beskæftiget sig med Europarådets naboskabspolitik, herunder samarbejdet mellem Europarådet og omvæltningsslande i Nordafrika. PACE har vedtaget en resolution, som opfordrer disse lande til at lade sig vejlede af standarderne i Europarådets konventioner. Det marokkanske parlament har som det første fået tildelt status af »Partner for Democracy« (juni 2011). I oktober 2011 blev »The Palestinian National Council« tildelt samme status som følge af udviklingen inden for områderne frie og gennemskelige valg, ligestilling mellem køn i det offentlige og politiske liv og arbejdet for afskaffelse af dødsstraf.

Herudover har databeskyttelse og retten til privatliv været et vigtigt emne i 2011. PACE har i en rekommandation således opfordret Ministerkomitéen til aktivt at arbejde for at flere medlemslande samt EU tiltræder »Convention for the Protection of Individuals with regard to Automatic Processing of Personal Data«.

PACE har endvidere i en rapport drøftet de pågående reformer og beskæftiget sig med, hvordan den kan styrke sin politiske relevans, effektivitet og synlighed. Forsamlingen har observeret valg i Bulgarien, Rusland, FYROM og Tyrkiet. Lignende observationer er foretaget på opfordring i følgende ikke-medlemslande: Kasakhstan, Kirgisistan, Tunesien og Marokko.

I 2011 vedtog PACE 42 rekommandationer til Ministerkomitéen.

2.6. Europarådets kongres af lokale og regionale myndigheder (Lokalkongressen)

Lokalkongressen er en politisk forsamling oprettet med hjemmel i Det Europæiske Charter for Lokalt Selvstyre. Den har en rådgivende funktion over for Ministerkomitéen. Lokalkongressen har siden maj 2007 opereret på et revideret grundlag med det formål at styrke og udvikle de lokale og regionale myndigheders rolle.

Lokalkongressen har samme antal medlemmer som PACE, hvoraf 10 repræsentanter er danske. Lokalkongressen er delt op i to kamre bestående af henholdsvis lokale og regionale politikere og den afholder hvert år to sessioner. Ved sessionen i marts 2012 var de centrale emner bl.a. vedtagelse af nye procedureregler for Lokalkongressen samt styrkelse af lokale og regionale demokratiske processer.⁶ Lokalkongressen har iværksat et internt reformarbejde som led i Europarådets overordnede reformproces.

I februar 2012 afholdt det britiske formandskab en konference i London om lokaldemokrati. Her diskuterede man, hvordan der kan skabes en samhørighed mellem Ministerkomitéens, PACE's og Lokalkongressens arbejde. Hensigten er at skabe et mere enstrengt og indbyrdes sammenhængende arbejde med henblik på at skabe konkrete resultater og udnytte ressourcerne bedst muligt. Danmark og de øvrige nordiske lande støtter Storbritannien aktivt i arbejdet hermed.

⁶ http://www.coe.int/t/congress/default_en.asp?mytabsmenu=1

2.7. Europarådets delaftaler

Europarådets medlemslande kan indgå afgrænsede, såkaldte delaftaler om samarbejde. De deltagende lande er ansvarlige for delaftalens finansiering. Visse delaftaler er »udvidede«, dvs. at ikke-medlemslande kan tilslutte sig. Danmark deltager i følgende 7 ud af 14 mulige delaftaler: 1) Europarådets Udviklingsbank, 2) Den Europæiske Farmakopé Konvention (hvorunder Europarådets medicinvurderingsinstitut er etableret), 3) Den Europæiske støttefond for fællesproduktion og distribution af filmiske og audiovisuelle produktioner (Eurimages-fonden), 4) Europæisk Audiovisuel Observatorium, 5) GRECO, 6) Aftalen om Samarbejde om Sport (EPAS) og 7) Venedig-kommissionen.

2.8. Samarbejdet med andre internationale institutioner

Europarådet koordinerer løbende med andre internationale organisationer som OSCE og FN, men samarbejder primært med EU, herunder agenturet for grundlæggende rettigheder i Wien.

2.8.1. EU og Europarådet

Samarbejdet mellem Europarådet og EU hviler fortsat på det såkaldte *Memorandum of Understanding* vedtaget på Ministermødet i maj 2007. Dette memorandum fastlægger rammerne for samarbejde på områder, hvor der kan skabes merværdi og synergi, herunder især på områder knyttet til Europarådets kerneværdier, men også til interkulturel dialog, uddannelse og social sammenhængskraft. På det konkrete plan spiller EU en vigtig rolle i Europarådet, idet EU bidrog med 32 mio. euro til aktiviteter/programmer i 2011. I 2012 har EU afsat 29 mio. euro til en serie af projekter mellem Europarådet og EU, hvoraf de fleste er landespecifikke. Per 1. april 2012 er der i alt 38 igangværende projekter.⁷

Med henblik på at styrke samarbejdet mellem Europarådet og EU mødes Generalsekretær Jagland, Den Høje Repræsentant Ashton og EU-kommissæren for udvidelse og naboskabspolitik, Füle, jævnligt.

Det følger af Lissabon-traktaten, at EU skal tiltræde Menneskerettighedskonventionen. Forhandlingerne herom mellem EU og Europarådet blev indledt i juli 2010. Efter tiltrædelsen vil Menneskerettighedsdomstolen, i modsætning til i dag, kunne behandle klager over EU som sådan og således tage stilling til EU's overholdelse af Den Europæiske Menneskerettighedskonvention.

3. MENNESKERETTIGHEDSDOMSTOLEN

Domstolen behandler klager over medlemslandenes overtrædelser af Den Europæiske Menneskerettighedskonvention. Medlemslandene har med deres undertegnelse af konventionen forpligtet sig til at efterleve Domstolens afgørelser.⁸ Domstolen er ofte blevet betegnet som Europarådets »kronjuvel«.

3.1. Domstolen i tal

Domstolen består af 47 dommere; én fra hvert medlemsland. De vælges af PACE for en periode på 9 år uden mulighed for genvalg. Domstolen betjenes af et sekretariat, som består af lidt over 640 ansatte. Domstolens budget udgør lidt over ¼ af

⁷ <http://www.jp.coe.int/CEAD/JP/>

⁸ Jf. konventionens art. 46, stk. 1, der har følgende ordlyd: »De høje kontraherende parter forpligter sig til at rette sig efter Domstolens endelige afgørelse i enhver sag, som de er parter i.«

Europarådets ordinære budget og er dermed den største enkeltstående post.

Oversigt over sager ved Domstolen:	2010	2011	+/- i %
Samlet antal sager for Domstolen	161.600	174.200	8 pct.
Nye sager	61.300	64.500	5 pct.
Sager der afventer afgørelse af videre behandling	139.650	151.600	9 pct.
Sager som endnu ikke opfylder krav til behandling	21.950	22.600	3 pct.
Samlet antal sager afgjort af Domstolen	41.183	52.188	27 pct.
Sager hvor der er afsagt dom	2.607	1.511	-42 pct.
Afviste sager	38.576	50.677	31 pct.

3.2. Reform af Domstolen

Domstolsreformprocessen har været undervejs siden en konference i Rom i år 2000. I 2004 blev der åbnet for undertegnelse af Protokol 14, der trådte i kraft i juni 2010. Med Protokollen er der bl.a. indført et nyt afvisningskriterium⁹, der indeholder mulighed for at afvise sager, hvor klager ikke har lidt væsentlig skade, mulighed for enkeltdommerafgørelser i sager hvor det er åbenbart, at kriterierne for realitetsbehandling ikke er opfyldt samt mulighed for nedsættelse af komitéer med 3 dommere i sager, hvor retstilstanden er klar (repetitive sager).

Reformprocessen er fulgt op ved Interlaken-erklæringen, som blev vedtaget på en konference i Interlaken den 18.-19. februar 2010. Interlaken-erklæringen indeholder en handlingsplan med konkrete anbefalinger, herunder at Menneskerettighedsdomstolen på kort sigt etablerer en filtreringsmekanisme inden for de eksisterende rammer, mens Ministerkomitéen anbefales at undersøge muligheden for mere permanent at oprette en filtreringsmekanisme inden for Domstolen, som rækker ud over enkeltdommerproceduren. Domstolen har efterfølgende bl.a. udviklet en klageprioritering, samt udarbejdet en håndbog om kriterierne for realitetsbehandling af klager. Næste skridt var afholdelsen af en konference i Izmir den 26.-27. april 2011, hvor der blev opnået politisk enighed om en række tiltag, der sigter på at lette domstolens arbejde yderligere.

Som følge af de reformtiltag, der således allerede er gennemført ved Protokol 14 og de efterfølgende erklæringer fra Interlaken og Izmir, er Menneskerettighedsdomstolens sagspukkel nu for første gang nedadgående. Selv om denne udvikling er positiv, er et stort flertal af medlemsstater i Europarådet, herunder Danmark, imidlertid af den opfattelse, at der er behov for yderligere reformtiltag for at sikre Menneskerettighedsdomstolens effektivitet fremadrettet. Der verserer således fortsat ca. 150.000 sager ved Menneskerettighedsdomstolen.

Som formand for Europarådets Ministerkomité tog Storbritannien derfor initiativ til at afholde endnu en konference om reform af Menneskerettighedsdomstolen i foråret 2012. På konferencen, som fandt sted i Brighton den 18.-20. april 2012, blev der vedtaget en erklæring, som indeholder en ræk-

ke forslag, herunder til bedre national implementering af Menneskerettighedsdomstolens afgørelser og yderligere effektivisering af klagesagsbehandlingen ved Domstolen.

3.3. Pilotdomme

Domstolen modtager et betydeligt antal klager, der vedrører identiske underliggende forhold, eller systematiske og strukturelle problemer, der giver anledning til repetitive klager til Domstolen. I pilotdomsproceduren vælger Domstolen derfor én eller flere af disse klager ud til en prioriteret behandling. Domstolen afgiver derefter en såkaldt pilotdom, der søger en generel løsning vedrørende alle lignende klager.

Det er otte år siden, at Domstolen iværksatte pilotdomsproceduren, som har haft betydelig effekt, men hvis forudsætning selvsagt stadig er, at Medlemsstaterne indfører de passende generelle foranstaltninger.

3.4. Overvågning af medlemslandenes efterlevelse af Domstolens afgørelser

Ministerkomitéen har ansvaret for at Domstolens afgørelse efterleves af medlemslandene.¹⁰ Udfordringen er at få medlemslandene til at intensivere indsatsen for at forebygge brud på Konventionen og sikre en effektiv og ensartet efterlevelse af Domstolens afgørelser. Det er et tilbagevendende emne i Ministerkomitéen, hvordan man kan effektivisere arbejdsmetoderne i forbindelse med overvågningen af medlemsstaternes efterlevelse.

Ministerkomitéen har i det forløbne år på ny forbedret sine arbejdsmetoder og derved effektiviseret færdigbehandlingen af efterlevelsessager. Beslutningen om at medlemsstaterne skal udarbejde handlingsplaner vedrørende modaliteterne for en doms efterlevelse har bidraget hertil. En sådan handlingsplan skal udarbejdes, såfremt en dom ikke er efterlevet 6 måneder efter afsigelsen. Handlingsplaner indeholder procedurer vedrørende tildeling af erstatninger, lovændringer og tidsplaner m.v.

3.5. Danmark og Domstolen

I 2011 blev seks sager mod Danmark afgjort ved Menneskerettighedsdomstolen. Danmark blev dømt i én sag: Osman v. Danmark. Sagen omhandler retten til familieliv (Menneskerettighedskonventionens artikel 8). Klager, der havde levet i Danmark siden hun var 7 år, blev som 15-årig mod sin vilje sendt til en flygtningelejr i Kenya for at tage sig af sin farmor.

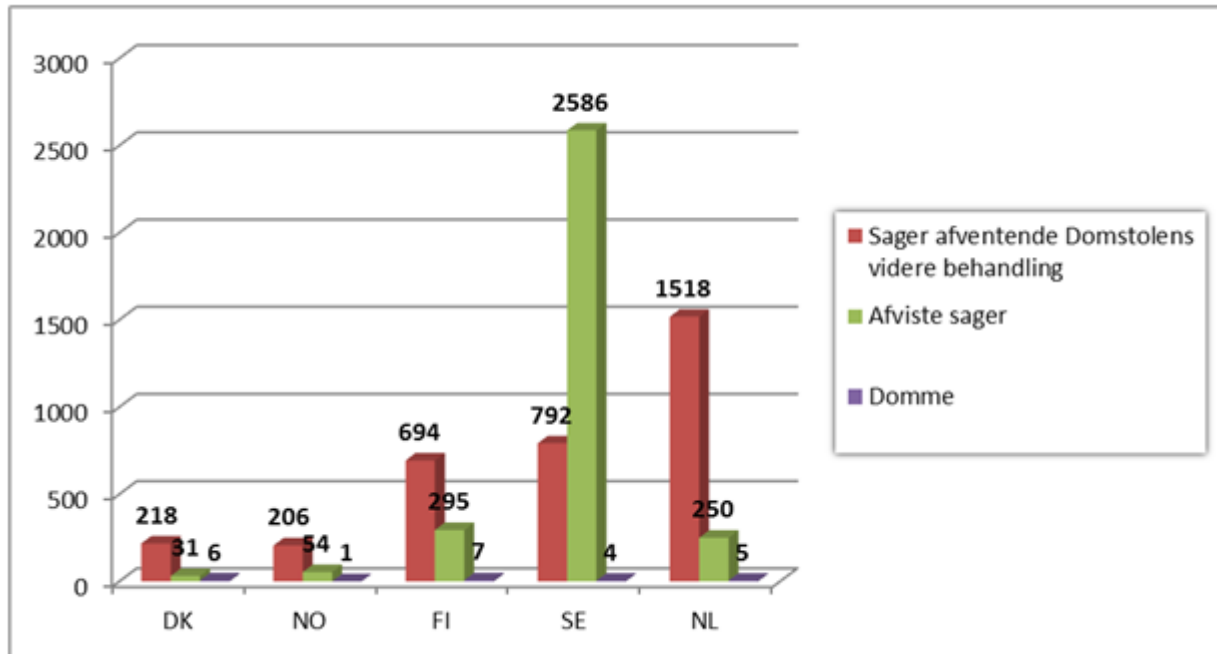
¹⁰ Jf. EMRK art. 46, stk. 2, med følgende ordlyd: »Domstolens endelige afgørelse oversendes til Ministerkomitéen, der skal overvåge dens fuldbyrdelse.«

⁹ Jf. EMRK art. 35, stk. 3, b, hvorefter en klage kan afvises når Domstolen er af den opfattelse, at: »klageren ikke har haft væsentlig ulempe, medmindre respekten for menneskerettigheder som defineret i konventionen og de dertil knyttede protokoller gør det påkrævet at realitetsbehandle klagen. En klage kan ikke afvises på dette grundlag, hvis klagen ikke har været behørigt behandlet af en national domstol.«

Da klager 2 år efter udrejsen søgte om at blive genforenet med sin familie i Danmark, fik hun afslag, idet hun havde mistet sin permanente opholdstilladelse. Menneskerettighedsdomstolen konstaterede, at forholdet faldt under artikel 8,

idet klager havde levet hovedparten af sit liv i Danmark, talte dansk, havde gået i skole i Danmark og havde hovedparten af sin familie i Danmark. Osman fik efter dommen reetableret sin permanente opholdstilladelse.

Sager vedrørende Danmark og lande vi normalt sammenligner os med (2011)

4. MONITORERING (OVERVÅGNINGSVIRKSOMHED)

Visse overvågningsmekanismer, der på en række områder supplerer Menneskerettighedskonventionen, er ligeledes baseret på konventioner. Til overvågningsformålet er nedsat organer, der gennem landebesøg og efterfølgende afrapportering belyser og vurderer situationen inden for konventionsområdet i de enkelte lande. Andre overvågningsmekanismer er ikke konventionsbaserede, men er et resultat af beslutninger truffet af f.eks. Ministerkomitéen. Fælles for al monitoring er, at den bygger på dialog med medlemslandene med henblik på at opnå en højere grad af efterlevelse af de forpligtelser, man har påtaget sig gennem medlemskab af Europarådet.

4.1. Menneskerettighedskommissæren

Menneskerettighedskommissæren er som institution oprettet ved Ministerkomitéens »Resolution (99) 50«. Kommisæreren vælges for 6 år uden mulighed for forlængelse. Lettiske Nils Muižnieks overtog posten pr. 1. april 2012 og er den tredje i rækken af menneskerettighedskommissærer.

Menneskerettighedskommissæren er uafhængig af Ministerkomitéen. Kommisæreren's mandat er bl.a. at fremme en effektiv efterlevelse af menneskerettighederne og assistere medlemslandene i gennemførelsen af Europarådets standarder. Kommisæreren besøger medlemslandene for ved selvsyn at få et overblik over menneskerettighedssituationen. Han fører bl.a. samtaler med myndigheder, enkeltpersoner og repræsentanter for civilsamfundet. Kommisæreren kan råde, informere og fremsætte anbefalinger i menneskerettigheds-

spørgsmål. Hans afrapporteringer er genstand for dialog, og hans anbefalinger tillægges generelt stor betydning i Ministerkomitéen.

I 2011 og indtil sin fratræden pr. 1. april 2012 arbejdede Menneskerettighedskommissæren især med mediefrihed og ytringsfrihed. Hans opmærksomhed var også rettet mod antidiskrimination og beskyttelse af udsatte minoriteter, herunder romaer. Menneskerettighedskommissæren har fremsat en række anbefalinger til medlemsstaterne på de nævnte områder. På sit sidste møde i Ministerkomitéen udtalte den fratrædende kommissær, at samarbejdet med medlemsstaterne havde fået en god form og med en nyttig dialog, men der var problemer på en række områder, som også skyldtes den økonomiske krise, der for eksempel gjorde de ældres situation mere udsat.

Den nytiltrådte menneskerettighedskommissær har tilkendegivet, at han agter at følge i den afgangede menneskerettighedskommissær Thomas Hammerbergs (Sverige) fodspor, både hvad angår emner og metode. Blandt sine gøremål har menneskerettighedskommissæren publiceret en udtalelse om Ungarns medielovgivning i lyset af Europarådets standarder om mediefrihed. Embedet har også publiceret om menneskerettigheder i et medielandskab under forandring.

Danmark har senest haft besøg af Menneskerettighedskommissæren i december 2006.

4.2. Komitéen for Forebyggelse af Tortur (CPT)

European Committee for the Prevention of Torture (CPT) er en komité nedsat i medfør af Torturkonventionen og består af én ekspert valgt fra hvert af Europarådets medlemslande.

Ekspertene er både jurister, læger og andre eksperter inden for området. CPT's rapporter er fortrolige, indtil den berørte stat indvilliger i offentliggørelse.

CPT gennemfører anmeldte og uanmeldte besøg til frihedsberøvende institutioner i medlemslandene, eksempelvis fængsler, psykiatriske institutioner, samt modtagelsescentre for immigranter og asylansøgere. Formålet er at forebygge tortur, umenneskelig og nedværdigende behandling eller straf. ¹¹ I 2011 gennemførte CPT 17 besøg. Syv af disse var ad hoc besøg. CPT ønsker at udvikle sin evne til at kunne reagere umiddelbart på en presserende situation. CPT har fortsat ikke fået adgang til områder hvor de jure autoriteternes myndighed er sat ud af spil, som for eksempel Transnistrien og Sydossetien.

Komitéen har senest besøgt Danmark i 2008.

4.3. Rammekonventionen for Beskyttelse af Nationale Mindretal (FCNM)

The Framework Convention for the protection of National Minorities' (FCNM) formål er at fremme mindretalsrettigheder inden for medier, uddannelse og samfundsdeltagelse samt at modvirke diskrimination.

Efterlevelsen af FCNM overvåges af et rådgivende udvalg nedsat med hjemmel i rammekonventionens artikel 26. Udvalget består af 18 uafhængige eksperter valgt blandt de 39 lande, der har ratificeret rammekonventionen. Beskyttelsen af nationale mindretal er fortsat et politisk følsomt emne, ikke mindst fordi flere medlemslande har sådanne nationale mindretal i andre af Europarådets medlemslande. Konventionens rådgivende udvalg vedtog i 2011 ti udtalelser, som alle er blevet genstand for beslutninger i Ministerkomitéen.

4.4. Den Europæiske Pagt om Regionale Sprog eller Mindretalsprog (ECRML)

Efterlevelsen af the European Charter for Regional or Minority Languages (ECRML) i medlemslandene overvåges af en Ekspertkomitee, der er nedsat med hjemmel i pagtens artikel 17. Komiteen har 25 medlemmer, en fra hvert land der har ratificeret pagten.

Denne pagt, der er udarbejdet før FCNM, fokuserer på beskyttelse og fremme af mindretalssprogene i medlemslandene. Ekspertkomiteen fremsætter anbefalinger til hvert medlemsland. Det sker i princippet hvert tredje år på baggrund af dels rapporter udfærdiget af medlemslandene, dels Ekspertkomiteens egne besøg i landene, samt Ekspertkomiteens efterfølgende rapportering.

Danmark, hvis eneste mindretalssprog er tysk, fremsendte sin seneste rapport i april 2010. I marts 2011 vedtog Ministerkomiteen en rapport med en række anbefalinger til Danmark, men generelt modtog Danmark anerkendelse for sit engagement og lovgivning på området.

4.5. Den Europæiske Kommission mod Racisme og Intolerance (ECRI)

The European Commission against Racism and Intolerance (ECRI) er nedsat i medfør af Ministerkomiteens resolution »Res(2002)8«, der indeholder ECRI's statut. Hvert af Europarådets medlemslande vælger en regeringsuafhængig repræsentant. Denne repræsentant skal være ekspert inden for arbejdsområder under ECRI.

ECRI har til formål at bekæmpe racisme, racediskrimination, antisemitisme, xenofobi og intolerance med udgangs-

punkt i Europarådets kerneformål om beskyttelse af menneskerettigheder og i lyset af Menneskerettighedskonventionen. Kommissionen overvåger derfor medlemslandenes lovgivning og politik til bekæmpelse af racisme, diskrimination m.v. ECRI fremsætter i forlængelse af sine undersøgelser konkrete anbefalinger til medlemslandene.

Danmark modtog besøg af ECRI i andet halvår af 2011. Herefter udarbejdede ECRI en rapport. Til den har regeringen fremsendt sine bemærkninger. ECRI's rapport, tillige med bemærkningerne, vil blive behandlet i en af Ministerkomiteens rapportørgrupper i slutningen af maj 2012.

4.6. *Strafferetskonventionen om Korruptionsbekæmpelse (GRECO)* Group of States against Corruption (GRECO), der blev oprettet i 1999, baserer sit fælles og gensidige evalueringsarbejde på Europarådets anti-korruptionsstandarder, herunder straffe- og civilretskonventionerne mod korruption fra 1999. Alle Europarådets lande samt USA og Hviderusland er medlemmer.

GRECO fokuserer på gennem anbefalinger at forbedre medlemsstaternes evne til at bekæmpe korruption. Den tredje evalueringsrunde, der påbegyndtes i 2007, vedrører en gennemgang af landenes bestikkelsesregler og regler om finansiering af politiske partier. Danmark fik i sin rapport i 2009 en række anbefalinger, bl.a. vedrørende finansiering af politiske partier. Disse anbefalinger er sidenhen blevet drøftet i GRECO. En ny evalueringsrunde er indledt 2012. Denne runde vedrører forebyggelse af korruption blandt parlamentsmedlemmer, dommere og anklagere.

4.7. *Konventionen om Bekæmpelse af Menneskehandel (GRETA)* Group of Experts on Action Against Trafficking in Human Beings (GRETA) er en overvågningsmekanisme nedsat som følge af Europarådets konvention om bekæmpelse af menneskehandel (2008). GRETA består for tiden af 15 medlemmer valgt blandt de 35 lande, som hidtil har ratificeret konventionen.

GRETA er den senest tilkomne overvågningsmekanisme. I februar 2012 tog GRETA's medlemsstatskomitee rapporten om Danmark til efterretning. Der er tale om en rapport, der vedrører første evalueringsrunde af implementeringen af konventionen. Danmark blev anmodet om at underrette komiteen senest den 30. januar 2014 om de foranstaltninger, man har truffet for at imødekomme anbefalingerne.

4.8. Den Europæiske Komité for Sociale Rettigheder (ECSR)

Det Sociale Charter sikrer fundamentale rettigheder på det sociale og økonomiske område. ECSR er Det Sociale Charters monitoreringsorgan, hvis opgave er at vurdere overensstemmelsen mellem charterets implementering og praktiske anvendelse i medlemslandene.

European Committee of Social Rights (ECSR) er nedsat i medfør af Det Sociale Charter. ECSR består af 15 regeringsuafhængige eksperter valgt af Ministerkomiteen for en seks-årig periode.

Medlemslandene udarbejder årligt en rapport til ECSR om, hvorledes forpligtelserne overholdes. En særlig mellemstatslig komité overvåger de områder, hvor ECSR har konstateret ikke-efterlevelse. Herudover vedtager ECSR beslutninger om kollektive klager, som berettigede organisationer (fagforeninger og lignende) kan indgive til ECSR mod et medlemsland. I de tilfælde hvor ECSR har fundet en krænkelse, vedtages en rekommandation til det pågældende land. Danmarks seneste rapport omhandler tre emner under charteret:

¹¹ Jf. »European Convention for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment« der bygger på EMRK artikel 3.

Beskyttelsen af udearbejdende kvinder, juridisk og økonomisk beskyttelse af familien samt juridisk og økonomisk beskyttelse af mødre og børn.¹² I 2011 fejrede charteret sin 50-års dag ved en konference i Helsinki. Temaet for konferencen var, hvordan charterets relevans måtte kunne øges gennem en reform af charteret. Danmarks 31. rapport blev fremsendt den 24. februar 2012. Den vedrører »beskæftigelse, oplæring og lige muligheder«.

5. AKTIVITETER TIL FREMME AF EUROPARÅDETS KERNEOMRÅDER

Ved siden af overvågningsvirksomheden arbejder Europarådet med at understøtte kerneområderne, dvs. menneskeretligheder, demokrati og retsstat, gennem proaktive indsatser. Disse indsatsområder er indbyrdes forbundne, og kan være vanskelige at holde adskilte. Udgangspunktet tages oftest i et fokusområde, som adresseres fra flere vinkler. Indsatsen kan udmønte sig i samarbejdsprogrammer, anbefalinger, konventioner, kampagner, konferencer m.m. I det følgende vil et udvalg af Europarådets seneste aktiviteter i så henseende blive beskrevet.

5.1. Romaer

Højniveaumødet om romaer som afholdtes i oktober 2010 resulterede i vedtagelse af en erklæring om styrkelse af Europarådets aktiviteter på området og om etablering af et træningsprogram for roma-mediatorer. Dette program blev udviklet og implementeret i løbet af 2011. Programmets vigtighed understreges af, at EU-Kommissionen og Europarådet indgik en partnerskabsaftale om programmet. 10 Europarådsmedlemsstater yder frivillige bidrag til programmet. Der er endvidere blevet udarbejdet et sæt arbejdsmetoder, som kan bidrage til, at de berørte medlemslande får mulighed for at udveksle erfaringer.

5.2 Vold mod kvinder

Konventionen om forebyggelse og bekæmpelse af vold mod kvinder og vold i hjemmet (CAHVIO) blev fremlagt på ministermødet i Istanbul i maj 2011. Konventionen forpligter medlemslandene til at tage nødvendige skridt til at sikre alles, herunder især kvinders, ret til et liv uden vold, til at opheve al lovgivning og praksis, der diskriminerer kvinder samt til at indarbejde et kønslighedsprincip i landenes forfatning eller anden lovgivning og sikre gennemførelse heraf. Konventionen pålægger endvidere medlemslandene at etablere en mekanisme til at koordinere, overvåge og evaluere Konventionens implementering. De krænkelse, der fastslås i Konventionen, skal være strafbare, og visse nærmere beskrevne omstændigheder skal anses som skærpede. Danmarks overvejelser om undertegnelse pågår.

5.3 Retsstat og Venedig-kommissionen

Den Europæiske Kommission for Demokrati gennem Ret, også kaldet Venedig-kommissionen, er Europarådets rådgivende organ i forfatningsretlige spørgsmål. Kommissionens arbejde bygger på en udvidet delaftale, som, udover alle Europarådets medlemslande, omfatter Algeriet, Brasilien, Chile, Israel, Kirgisistan, Marokko, Mexico, Peru, Sydkorea og Tunesien. De sidst tilkomne (2010) er Mexico og Tunesien. Kasakhstan er blevet medlem i november 2011.

Venedig-kommissionens fremme af retsstatsprincipper sker i samarbejde med de enkelte lande og med sigte på at afhjælpe konkrete nationale udfordringer. Blikket kan eksempelvis rettes mod juridiske reformer eller træning af juridiske aktører (dommere, anklagere, advokater, politi, embedsmænd osv.). Venedig-kommissionen arbejder på baggrund af anmodninger fremsat af Den Parlamentariske forsamling eller den pågældende medlemsstat.

Venedig-kommissionen har i løbet af 2011 udarbejdet udtalelser om Bosnien-Hercegovina, Ungarn, Moldova, Montenegro og Ukraine. Der er desuden udviklet et samarbejde med visse arabiske lande, først og fremmest Tunesien. EU-Kommissionen og Venedig-kommissionen har siden udviklingen i Nordafrika indledt et mere formaliseret samarbejde.

Ministerkomitéen, Den Parlamentariske Forsamling og Generalsekretæren kan blandt andre også anmode om en udtalelse.

5.4 Landespecifikt samarbejde

Europarådet er en vigtig partner for særligt nye medlemslande, som arbejder på mere grundlæggende at forbedre deres respektive demokratier og retssamfund i overensstemmelse med påtagne forpligtelser. Europarådets føromtaltede overvågningsvirksomhed følges op med bidrag i form af både teknisk bistand og viden. Bistanden vedrører især lovgivning, institutionelle reformer og diverse træningsprogrammer for juridisk personale, embedsmænd, journalister m.v.

Til sin programgennemførelse har Europarådet i visse medlemslande feltkontorer, som er centrale for koordineringen med andre partnere og for gennemførelsen af Europarådets missioner/programmer. Europarådet har feltkontorer i 10 lande placeret i byerne: Baku, Beograd, Chisinau, Jerevan, Kiev, Moskva, Sarajevo, Tbilisi og Tirana. Ud over finansiering fra Europarådets ordinære budget, finansieres og gennemføres en betydelig del af bistandsprogrammerne i samarbejde med EU-Kommissionen og enkelte medlemslande, der yder frivillige bidrag. Danmark yder sådanne frivillige bidrag til programmer i Georgien og Ukraine.

5.5 Social sammenhængskraft og interkulturel dialog

Europarådet beskæftiger sig endvidere med områder, som har løsere tilknytning til kerneværdierne, men som er med til at skabe sammenhæng og konsistens i Europarådets aktiviteter, eksempelvis områderne social sammenhængskraft og interkulturel dialog.

Europarådets arbejde for social sammenhængskraft har som mål at fremme europæiske normer på social- og sundhedsområdet, støtte etnisk og kulturel mangfoldighed, samt iværksætte fælles indsatser for social udvikling. Grundlaget for arbejdet blev lagt på topmødet i Warszawa i 2005. I 2008 blev Hvidbogen om interkulturel dialog vedtaget. I Hvidbogen stilles en række konkrete forslag til, hvordan fordomme, diskrimination og kulturbarrierer kan undgås, når forståelse og respekt fremmes. Implementeringen af Hvidbogen sker løbende og i samarbejde med flere internationale partnere blandt andet UNESCO og FN's Alliance of Civilisations. Sidstnævnte anvender Hvidbogen som en nøglereference i arbejdet med nationale og regionale strategier om interkulturel dialog i hele verden. »Living together-rapporten«, som blev præsenteret på Ministermødet i Istanbul i maj 2011, peger, med udgangspunkt i Menneskerettighedskonventionen, på risici der truer traditionelle Europarådsværdier, herunder intolerance, diskrimination, xenofobi og populisme, parallelsamfund, islamistisk ekstremisme, tab af demokratisk frihed,

¹² Henholdsvis artikel 8, stk. 1, 16 og 17 i Chartret.

religionsfrihed og ytringsfrihed. Rapporten, der indeholder en række forslag og retningslinjer, er et fast referencepapir under debatter om social sammenhængskraft og interkulturel dialog.

Hermed slutter redegørelsen.
